

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies

International Conference of Economics, Finance and Accounting Studies is a double-blind peer-reviewed, open-access journal published to reach excellence on the scope. It considers scholarly, research-based articles on all aspects of economics, finance and accounting. As an international congress aimed at facilitating the global exchange of education theory, contributions from different educational systems and cultures are encouraged. It aims to provide a forum for all researchers, educators, educational policy-makers and planners to exchange invaluable ideas and resources.

Auditorlik Dalillarining Ahamiyati Va Tahlil Usullari

Turumova Dildora Abdumannonovna

Jizzax politexnika instituti "Iqtisodiyot va menejment" kafedrası o'qituvchisi
dildoraturumova1985@gmail.com

Xodjabekova Gulbahor Aralbekovna

Jizzax politexnika instituti "Kibersport" fakulteti talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada auditorlik dalillari tushunchasi, ularning ahamiyati, turlari va to'g'ri tahlil qilish usullari batafsil yoritilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi auditorlik jarayonida dalillarning aniqligi va ishonchliligini ta'minlashga qaratilgan.

Kalit so'zlari: Auditorlik dalillari, moliyaviy hisobot, auditorlik tahlil usullari, kuzatuv va so'rovnoma, analitik tekshiruv, auditorlik faoliyati, dalillarni baholash.

Bozor iqtisodiyotining rivojlanishi, xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining murakkablashuvi auditorlik faoliyatiga bo'lgan talabni keskin oshirdi. Auditorlikning samaradorligi to'g'ridan-to'g'ri auditorlik dalillarining sifatiga bog'liqdir. Auditorlik dalillari - bu moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini tekshirish uchun to'plangan va baholangan ma'lumotlar majmuidir. Mazkur mavzu bugungi kunda hisobchi va auditorlar uchun nihoyatda dolzarb hisoblanadi.

Bugungi kunda moliyaviy ma'lumotlarning to'g'ri va xolis taqdim etilishi iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida katta ahamiyat kasb etadi. Auditorlik dalillarining yetarli va ishonchli bo'lishi auditorning xulosasini haqqoniy shakllantirishga imkon beradi. Dalillarning yetishmovchiligi yoki sifatsizligi moliyaviy hisoblarning buzilishiga va korxonalar faoliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Obyekti: Auditorlik faoliyatida foydalaniladigan dalillar va ularning tahlil usullari.

Predmeti: Auditorlik dalillarini to'plash, tahlil qilish va baholash jarayonlari.

Auditorlik dalillari - bu moliyaviy hisobotlarni tekshirishda auditor tomonidan to'plangan va tahlil qilingan axborotdir.

Dalillar quyidagi manbalardan olinadi:

Korxonalar ichki hujjatlari (buxgalteriya yozuvlari, shartnomalar, buyruklar);

Tashqi manbalar (bank ma'lumotlari, uchinchi shaxslar bilan yozishmalar);

Auditorlik amaliyoti davomida to'g'ridan-to'g'ri olingan dalillar (hisoblashlar, kuzatuvlar, so'rovnomalar natijalari).

Auditorlik dalillari - auditorlik tekshiruvlari davomida auditor tomonidan o'z xulosalarini shakllantirish va hisobotlarni tayyorlash uchun to'plangan ma'lumotlar va faktlardir. Auditorning xulosasi to'g'ri va ishonchli bo'lishi uchun ushbu dalillar aniq, ishonchli va yetarli bo'lishi kerak. Auditorlik dalillari tekshiruv obyektlari haqida kerakli ma'lumotlarni yig'ishga, kompaniya moliyaviy hisobotlarining aniqligini va qonunchilikka muvofiqligini tekshirishga yordam beradi.

Auditorlik dalillarining asosiy talablari:

__Yetarlilik: Auditorlik dalillari miqdor jihatdan yetarli bo'lishi kerak. Yetarlilik miqdori auditning hajmi, obyekti va xavf darajasiga bog'liq.

__Ishonchlilik: Auditorlik dalillari manbasi va to'g'riligiga ishonch hosil qilish zarur. Uchinchi shaxslar tomonidan taqdim etilgan dalillar ichki hujjatlarga qaraganda ishonchli hisoblanadi.

__Dolzarblik: Dalillar audit maqsadlari uchun muhim bo'lishi va to'g'ridan-to'g'ri kerakli xulosani shakllantirishga yordam berishi kerak.

__Aniqlik: Dalillar aniq, tushunarli va noto'g'ri talqin qilinmaydigan shaklda bo'lishi lozim.

Auditorlik dalillarining turlari:

1. Jismoniy dalillar: Auditorning o'zi ko'rib chiqishi yoki tekshirishi mumkin bo'lgan moddiy obyektlar, masalan, tovar zaxiralari, asosiy vositalar.
2. Hujjatli dalillar: Hujjatlar shaklidagi dalillar, masalan, shartnomalar, hisob-fakturalar, buxgalteriya registrlari.
3. Og'zaki dalillar: Kompaniya xodimlari yoki uchinchi tomon vakillarining og'zaki yoki yozma ko'rsatmalari.
4. Analitik dalillar: Auditor tomonidan amalga oshiriladigan hisoblashlar, taqqoslashlar va tahlillar asosida olingan dalillar.
5. Elektron dalillar: Elektron hujjatlar, axborot tizimlaridan olingan ma'lumotlar va boshqa texnologik manbalar.

Auditorlik dalillarini to'plash usullari:

1. Tekshirish: Moddiy obyektlarning mavjudligi va holatini tekshirish orqali jismoniy dalillar yig'ish.
2. Kuzatish: Ma'lum jarayon yoki faoliyatning bajarilishini kuzatish.
3. Taqdim etilgan ma'lumotlarni tekshirish: Ichki va tashqi hujjatlarni ko'rib chiqish va tahlil qilish.
4. So'rov va intervyular: Kompaniya xodimlari va uchinchi tomonlardan og'zaki yoki yozma ma'lumot olish.
5. Hisoblash va tahlil qilish: Auditor tomonidan ma'lumotlarni qayta hisoblash va ularning aniqligini aniqlash.

Auditorlik dalillarining ahamiyati: Auditorlik dalillari auditorning xulosalarini ishonchli qiladi. Korxonalar moliyaviy hisobotlarining qonunchilik talablariga muvofiqligini tekshirishda asosiy manba hisoblanadi. Xatolarni aniqlash, moliyaviy risklarni baholash va ichki nazorat tizimini tekshirish uchun zarurdir. Auditorlik dalillari auditorning tekshiruv jarayonida to'plagan barcha axborotlari bo'lib, ular xulosa va auditorlik hisoboti asosini tashkil etadi. Ular aniq, ishonchli va dolzarb bo'lishi zarur. To'g'ri yig'ilgan auditorlik dalillari kompaniyaning moliyaviy hisobotlarining ishonchliligini va qonunchilik talablariga muvofiqligini tasdiqlaydi.

Auditorlik dalillarining turlari

Ishonchli dalillar: Dalillar mustaqil va ishonchli manbalardan olinadi.

Yetarli dalillar: Auditor tomonidan to'plangan dalillar miqdor va sifat jihatidan yetarli bo'lishi

kerak.

To'g'ridan-to'g'ri va bilvosita dalillar: Bevosita (to'g'ridan-to'g'ri) dalillar aniq faktlarni ko'rsatadi, bilvosita dalillar esa o'zaro bog'liq ma'lumotlar asosida shakllanadi.

Auditorlik dalillarini to'plash va baholash jarayonida quyidagi usullardan foydalaniladi:

Kuzatuv: Auditor korxonadagi amaliy jarayonlarni kuzatadi va dalillarni qayd etadi.

So'rovnoma: Korxonada xodimlari va uchinchi tomonlar bilan o'tkazilgan so'rov natijalaridan dalil sifatida foydalaniladi.

Hisoblash: Moliyaviy ma'lumotlarni tekshirish uchun arifmetik hisoblashlar o'tkaziladi.

Hujjatlarni tahlil qilish: Ichki va tashqi hujjatlar tahlil qilinib, ularning ishonchliligi baholanadi.

Analitik tekshiruv: Moliyaviy ko'rsatkichlarning dinamikasi va o'zgarishlari baholanadi.

Auditorlik dalillarining ahamiyati

Auditorlik dalillari auditorlik tekshiruvining asosiy qismini tashkil etadi. Yetarli va ishonchli dalillarga asoslanmagan auditor xulosasi har qanday moliyaviy ma'lumotlarning ishonchliligini shubha ostiga qo'yadi. Shuning uchun auditor dalillarni to'plash va baholashda yuqori kasbiy malakaga ega bo'lishi lozim.

Xulosa

Auditorlik dalillari auditorlik faoliyatining ajralmas qismi bo'lib, moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Tadqiqot natijasida dalillarning ishonchliligi va yetarliligini ta'minlash auditorlarning kasbiy majburiyatlaridan biri ekanligi aniqlandi. Auditorlar uchun dalillarni to'plash va tahlil qilish usullarini puxta o'zlashtirish zarurati dolzarb bo'lib qolmoqda. Auditorlik dalillari auditorlik tekshiruv jarayonida auditorning asosiy tayanchi bo'lib, xulosa va auditorlik hisoboti uchun asosiy poydevor hisoblanadi. Auditor o'z ishining samaradorligini ta'minlash uchun dalillarning yetarliligi, ishonchliligi va dolzarbligiga e'tibor qaratishi lozim. To'g'ri va sifatli auditorlik dalillari auditor xulosasining ishonchliligi va aniqligini oshiradi, bu esa moliyaviy hisobotlarning ishonchli ekanligini tasdiqlash imkonini beradi. Auditorlik dalillari jismoniy tekshirish, hujjatlarni o'rganish, intervyu va tahliliy protseduralar kabi turli usullar orqali yig'iladi. Dalillarning sifatiga ta'sir qiluvchi omillarni to'g'ri baholash auditorning professional yondashuvi va mustaqilligini aks ettiradi. Shunday qilib, auditorlik dalillarining to'g'ri va samarali yig'ilishi nafaqat auditorlik jarayonining sifatini ta'minlaydi, balki tashkilotning moliyaviy shaffofligi va manfaatdor tomonlarning ishonchini ham mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi Qonuni T.1996y
2. Arens, A. A., Elder, R. J., & Beasley, M. S. (2020). Auditing and Assurance Services. Pearson Education.
3. Messier, W. F., Glover, S. M., & Prawitt, D. F. (2019). Auditing & Assurance Services: A Systematic Approach. McGraw-Hill Education.
4. O'zbekiston Respublikasining "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi qonuni.
5. Xalqaro Auditorlik Standartlari (IAS) va Moliyaviy Hisobot Standartlari (IFRS)
6. Keller, C., & Wall, C. (2016). "Auditing: A Practical Approach."
7. Korxonada moliyaviy hisobotlarini tekshirish bo'yicha ilmiy maqolalar va qo'llanmalar.
8. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITING MOLIYAVIY BOZOR UCHUN ZARURLIGI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 3(34), 290-294.

9. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITORLIK DALILLARINING AUDITORLIK TEKSHIRUVIDA DOLZARBLIGI. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (Vol. 1, pp. 469-473).
10. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITORLIK TEKSHIRUVIDA EKSPERT ISHLARIDAN FOYDALANISHNING MUHIM JIHATLARI. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (Vol. 1, pp. 483-487).
11. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITORLIK TEKSHIRUVIDA MUHIMLIK DARAJASI. *SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH*, 2(14), 60-62.
12. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITORLIK TEKSHIRUVINI REJALASHTIRISH. *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION*, 2(22), 243-248.
13. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITORLIK TEKSHIRUVINI REJALASHTIRISHNING AFZALLIGI. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (Vol. 1, pp. 474-478).
14. Abdumannonovna, T. D. (2023). AUDITORLIK XULOSASIDA ASOS BOLUVCHI MALUMOTLAR-AUDITORLIK DALILLARI. In " *ONLINE-CONFERENCES*" PLATFORM (Vol. 1, pp. 494-498).
15. Abdumannonovna, T. D. (2023). WAYS OF DEVELOPING THE INTERNAL AUDIT SERVICE IN BUSINESS ENTITIES. *JOURNAL OF EDUCATION, ETHICS AND VALUE*, 2(8), 37-40.
16. Abdumannonovna, T. D. (2024). An Understanding of the Auditor's Professional Ethics and its Importance in the Auditor's Work. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 2(2), 7-11.
17. Abdumannonovna, T. D. (2024). Audit Risk, its Elements and Their Assessment. *Best Journal of Innovation in Science, Research and Development*, 3(2), 847-854.
18. Abdumannonovna, T. D. (2024). AUDIT-AS A FACTOR OF INCREASING BUSINESS EFFICIENCY IN ENTERPRISES. *Miasto Przyszłości*, 45, 594-599.
19. Abdumannonovna, T. D. (2024). AUDITOR ISHI SIFATINI NAZORAT QILISHDA AUDITORLIK STANDARTLARINING UYG'UNLIGI. *INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM*, 4(37), 265-270.
20. Abdumannonovna, T. D. (2024). Auditorlik Tekshiruvda Firibgarlikni Aniqlashda Professionallik Qobiliyatini Qo'llash. *Miasto Przyszłości*, 45, 138-144.